

L I N D K N U D

E N L A N D S B Y

L I N D K N U D
E N L A N D S B Y

74 min. Danmark 1995.

Instruktion **Ib Makwarth**

Kamera **Jeppe Jeppesen, Peter Roos**

Musik **Frits Pedersen**

Lyd **Leif Petersen**

Mix **Preben Mortensen**

Assisterer **Thomas Petersen, Birger Bohm, Paco**

Research **Lisbeth Koch, Susanne Mikkelsen**

Produceret for Statens Filmcentral og TV/2 af Telefilm/Kaj Mogens A/S
med støtte fra Indenrigsministeriets Landdistriktspulje og Nykredits Fond.

Distribution: Statens Filmcentral, Vognmagergade 10, 1120 København K, Tlf: 33 74 35 00, Fax: 33 74 35 65
og Mejlgade 55, 8000 Århus C, Tlf: 86 13 28 00, Fax: 86 13 29 06

Dette hæfte er udgivet med støtte fra Indenrigsministeriets Landdistriktspulje

Redaktion **Ib Makwarth**

Grafisk Design **OXYGEN / H. Kaufmann MDD**

I S B N : 8 7 8 7 1 9 5 2 1 6

SIDSTE STIK LINDKNUD - ET DRAMA I FEM AKTER

A F I B M A K W A R T H

1. Planen

Filmproducent Kaj Mogens og jeg havde tilkaldt Statens Filmcentrals programredaktør Tue Steen Müller til et møde her på Telefilm, idet vi havde tilrettelagt planerne for en meget spændende og unik film, som vi vidste, at Tue omgående ville slippe en pose penge til.

Tue kom, vi forelagde ham vore eksotiske og meget fantasifulde planer, og ventede så bare på, at hr. programredaktøren skulle rose vort geniale initiativ, trække en kontrakt frem og ønske os held og lykke. Han sad helt stille et øjeblik. "Nej...Ib skal lave en film om en landsby uden særpræg"!

Medens skuffelsens traumer omslyngede krop og sjæl, fortsatte Tue stilfærdigt med at forklare, at jeg skulle finde en by, der hverken var pæn, havde historisk eller turistmæssig interesse eller på anden måde adskilte sig fra den helt almindelige gennemsnitslandsby i vort fædreland. Kort sagt, en af den slags byer, som en københavnner drøner igennem mod næste interessante metropol og tænker: "hvad fanden lever folk af her...og hvor er de henne alle sammen?" Inderst inde strejfede tanken mig: "Danmarks kedeligste landsby altså", men det sagde jeg ikke højt, idet jeg havde ganske store anstrengelser med at forsøge at se interesseret ud og samtidig skjule min umådelige skuffelse.

2. Tilrettelæggelsen

Da jeg efter nogen tid havde overvundet min depression, tog jeg et Danmarkskort frem, og kiggede grundigt på det. Jeg havde nemlig bedt venner og kollegaer hjælpe mig, og nu havde jeg så en stak kontakter rundt om i det ganske land.

Jeg ringede rundt til de mennesker, jeg havde fået navnene på i de forskellige landsbyer, og aftalte at komme dertil i en bestemt uge i sommeren 1994. Men der var stadigvæk nogle bare pletter på kortet, og de sidste valgte jeg efter deres beliggenhed og navn. Da stødte jeg første gang på navnet Lindknud, og det syntes jeg var så spøjst et navn, at jeg gerne havde valgt en anden by fra, men det var ikke nødvendigt.

De steder jeg ingen kontakter havde, ringede jeg til præstegården. Det er nemlig meget smart, fordi sådan nogle landsbypræster næsten ikke laver noget og er med på den værste, når det tilbyder sig (Tænk bare på præsten i Vejlbj eller pastor Krarup). Og ganske rigtigt, så fik jeg mine geografisk manglende byer på plads i tilrettelæggelsen...undtagen Lindknud! Præsten tog godt nok røret: "Grethe Lyndbye Jensen" lød det med neutral stemme. Sådan lyder de altid, inden jeg har charmeret dem ind i mine planer. Men pastoren her lod sig absolut ikke char-

mere til noget som helst. Hun afslog køligt yderligere konversation og bød mig høfligt farvel.

Jeg spekulerede som en rasende på, hvad jeg havde sagt eller gjort forkert, og endte med at ræsonnere, at sådan *er* jo vestjyder...selvom Lindknud ligger lige midt på den sydlige halvdel af den halvø de derovre i fuldt alvor benævner som Hovedlandet.

Om aftenen ringede der så en pige, der præsenterede sig som den lokale bibliotekar i Lindknud og Åse. Hun havde hørt om mit telefonmøde med pastoren og ville nu forklare mig lidt om grunden til dennes kølige holdning. Sagen var, fortalte Åse, at der netop havde været en kæmpe skandale med deres krakkede Lindknud/Hovborg Andelskasse, hvor mange havde mistet store beløb, og det havde hele den danske presse interesseret sig voldsomt for, i både den trykte og æterbårne. Jeg havde altså stukket fødderne ned i et åndeligt hvepsebo, og pastoren havde troet, at jeg var endnu en snuser, der bare skulle have en fed historie ved at jkke på endnu flere ulykkelige ofre for Andelskassens krak.

Åse formidlede nu en ny kontakt til ishuset i Lindknud, og om pastoren og jeg ikke ligefrem sang kærlighedsserenader for hverandre, så nåede vi da frem til et Modus Vivendi, hvorefter hun da i alle tilfælde ikke ville jage mig fra byen eller forbande mig fra prædikestolen (som er i renæssancestil fra 1600-tallet) når jeg kom.

3. Forberedelsen

"Nu skal vi ud at rejse, sagde jeg til Lene". "Fint" sagde hun, "Paris, Spanien...eller skal vi rigtigt lang væk, denne gang", hun kiggede forventningsfuldt på mig: "*Er det Cuba?*" "Vi skal til Lindknud...det er en landsby i Jylland!".

Hendes ansigtsudtryk måtte hun have hentet fra Olsenbandens Yvonne. I højagtet fornærmelse gav hun sig til at pakke kufferten og Paco, vor højtelskede ruhårede foxterrier...som iøvrigt var den eneste i familien, der højlydt gav udtryk for glæde over at skulle ud at rejse.

Vi startede på Sjælland, og allerede i Stenlille blev vi så præsenteret for vort første samlingshus, idrætsanlæg og lokale grillbar. Da vi havde oplevet en ca. 25 stykker af den slags fra Stenlille til Vendsyssel, og Lene kunne forudse, at den eneste forskel i småbyerne var klumperingen omkring de ovennævnte faciliteter...gadekær var sjældne...så flygtede hun ganske usolidarisk hjem i en flyver og overlod kontakten til de indfødte på de forskellige destinationer til Paco og mig.

Det blev Paco og mig, der fuldførte turen, og kunne lægge de 3 mest interessante...eller rettere uinteressante...byer frem til afgørelse over for filmens producent og Tue fra Statens Filmcentral.

Det blev altså Lindknud!

4. Udførelsen

Vi startede optagelserne i marts. og holdet bestod udover Paco og mig af fotografen Jeppe Jeppesen, tonemesteren Leif Petersen og assistenterne Thomas Petersen og Birger Bohm.

Da der ikke mere er nogen indkvarteringsmuligheder i Lindknud, havde vi booked os ind på den nærliggende Hovborg Kro i de 14 dage vinterafsnittet var beregnet til. Og så stod holdet en iskold mandag morgen på "hovedgaden" i Lindknud, og skulle dramatisere den grå, ikke-indbydende samling huse, der havde fået betegnelsen Lindknud.

Det første menneske vi kom i kontakt med, var Jens Elektriker, som fra sin luksuslandrover råbte dårlige vittigheder til os. Men snart kom vi da inden døre, og det skyldes ikke mindst Lisbeth Koch, der var journalist på den lokale sprøjte. Lisbeth havde lavet en grundig research for os, så vi faktisk havde en grundig skydeplan for begge ugerne. Det blev et par hårde uger, hvor vi var i gang mindst 12 timer hver dag fra mandag til fredag.

Det var optagelser af møder og møder og møder, det var besøg i fremmedartede hjem, og det var samtaler med de indfødte, som vi faktisk forstod meget godt, selvom Thomas...der er fra området selv...engang imellem måtte hjælpe med oversættelser.

Som sagt blev vi også gode venner med pastoren, Grethe Lyndby Jensen, så gode venner, at vi ofte drøede ind for at få varmen over en kop kaffe. Bare een på holdet var pastoren ikke vildt begejstret for, og det var Paco, der uanset han skruede al charmen på, ofte måtte bindes til præstegårdens flagstang.

Hver aften, når optagelserne var slut, kom gårsdagens fremkaldte optagelser med flyver til Billund, og vi kunne indrette Hovborg Kros Pejsestue, der var reserveret til os, til biograf. Her kunne vi sidde og skændes om de fejl, de andre havde lavet. Første uge slap vi igennem med bare et par halsbetændelser, og vi kunne drage hjem på weekend hos familierne.

Søndag eftermiddag, just som jeg forberedte mig på at tage afsted igen, ringede telefonen. Det var Borgerforeningens formand, John Christensen, der meddelte mig, at Lisbeth Koch, vor lokale researcher, var død pludseligt af en hjerneblødning. Det var et chok for os, men det var det selvfølgelig især for hele Lindknud, hvor Lisbeth var kolossalt afholdt.

Gerne havde vi afsluttet vinterafsnittet med en anden begivenhed.

Forårsafsnittet blev lagt i maj, og så kunne Jeppe ikke være med mere. Han skulle lave Julekalender til DR-TV.

Den nye fotograf blev Peter Roos, med hvem jeg har lavet flere film. Han mente nok, at kunne nøjes med én assistent, da det nu mest var udebilleder vi skulle lave. Så det blev Thomas, der

hoppede ind i Dodgen sammen med Peter, Leif og mig. Peter spurgte, hvorledes de var de der midtjyder, og vi forklarede ham, at de egentligt ikke var så komplicerede, faktisk var de fleste Lindknud-borgere mere end almindeligt tålmodige og samarbejdsvillige.

Vi berettede om, da vi skulle filme et bønnemøde hjemme hos Tinne Koch, og hvor de fem arme indremissionske måtte synge de samme salmevers om og om igen, eller da vi havde apparaturproblemer under optagelserne af kirkekoret, og hvor graveren Leo ikke uden angst for retfærdig vrede fra pastoren udsatte aftenringningen i flere minutter, for ikke at forstyrre os, da vi endelig med timers forsinkelse kunne lave optagelsen.

Og der var Lange Poul. Han hedder rigtigt Poul H. Poulsen. Der var ikke dét, han ikke kunne eller ville klare, og da han hørte, at den fedtede producent ikke ville bevilge os en helikopter, så skaffede han en flyver til os. Den kunne vi desværre ikke bruge, da vi ikke kunne tage døren af, så Jeppe kunne få kameraet i position. Heldigvis landede der iøvrigt en bette helikopter, der for en billig penge tog Jeppe med op, da piloten alligevel skulle passere Lindknud på vej til hjembasen i Billund.

Nå, Peter skulle selv komme til at opleve de gode borgere i byen, som den aften, hvor vi efter andre optagelser, skulle møde Husholdningsforeningen på deres årlige solnedgangskaffeslabberasskovtur på nogle lyngbakker udenfor byen. Vi var blevet forsinkede, og kunne ikke finde de gode mennesker. Derfor kunne man opleve et filmhold, der passede alle forbigående mennesker op, og spurgte om de mon havde set en Husholdningsforening på skovtur. Vi prøvede også at råbe ud i den smukke natur, for nu nærmede lyset sig det kriminelle nul-punkt. Men så kom de pludseligt ud af mørket, og vi fik vore billeder.

Paco, den fedterøv, syntes at alle de der rare mennesker var et sjovere selskab end holdet, sprang glad fra sine pligter og deltog i løjerne foran kameraet. Da Paco medvirker i en anden scene i filmen også, kunne man forledes til at tro, at ruhårede foxterrier er en almindelig hund på de kanter, men det er altså vor yngste assistent hver gang. Næh, med få undtagelser betyder hunde i Lindknud nytte dyr, altså jagthunde, og dem var der nogen, der havde op til 15 af. De blev ikke behandlet som skødehunde, men opholdt sig i deres rovdryrbure året rundt, undtagen altså når de skulle på arbejde i jagtsæsonen.

Leo, graveren, som iøvrigt havde brækket det ene ben, da vi kom tilbage (nej, ikke ved at grave en grav for andre), har et kæmpeeksemplar af racen, Zita. Leo er formand for den lokale jagtforening, og en aften blev vi da også bænked i hans hjem, hvor Hansigne, Leos kone, havde tilberedt såvel rådyr som fasaner i rigt mål. Medens vi dinerede, duvede hele det lille hus (Lindknuds ældste) ved store turistbusser, der drøned forbi. Det var skoleelever fra Grindsted, der skulle fejre skoleafslutning, og havde lejet Lindknuds halve hal til formålet.

Og så gik det løs. Rockmusikken buldrede ud i natten, så vi havde svært ved at konversere ved Hansignes og Leos vildtbord. Leif gik ud i haven, og optog lyden til filmens scene derfra. Utroligt, men sandt. De unge mennesker blev sat af busserne, og tumlede så drukne rundt i såvel

Lindknudhallen som i gaderne, indtil busserne vendte tilbage næste morgen klokken 7. Uden voksen opsyn, og altså med musikken terroriserende hele denne del af byen, hvor man lige så godt kunne opgive, at gå til ro, men måtte drikke tordenkaffe, indtil balladen var overstået. Når de gamle mennesker i den del af byen klagede over støjen, blev de kaldt kværulanter af dem, der boede langt nok væk, til ikke at være generet af støjen, dem var der trods alt flest af. Og det giver gode indtægter til Idrætsforeningen at leje hallen ud til sådanne unge, som ingen andre vil have inden døre.

Selvfølgelig er Lindknud ikke uden problemer, men det er svært at få folk til at fortælle foran et kamera, hvor man ved, at naboen vil se og høre det hele, når filmen bliver sendt i TV. Men en turde dog godt stå frem. Bertha.

Bertha er Jens Elektrikers mor, og hun kunne bl.a. fortælle om lokale spekulanter, der opkøber gamle huse og udlejer dem til kommunen, der installerer familier med sociale problemer i husene. De huse så ikke godt ud; vi filmede inden døre i et af dem. Der fik vi en tydelig fornemmelse af, at der nogle gange er virkelig langt fra Lindknud til rådhuset i Brørup, hvor Venstre regerer næsten uden opposition.

Så er der Ellen, en entreprenant kvinde, der er dybt interesseret i pensionisternes vilkår. Vi blev nærmest kommanderet til forskellige pensionist komsammener...hvilket dog ikke skadede filmen, tværtimod. Ellens hobby er forresten Lindknud, som hun har udgivet 2 bøger om, hvis fotos vi har gjort flittigt brug af i filmen.

Vejret var med os alle 14 dage, og vi fik det, vi ønskede, inklusive pastoren, der til ære for os vader ad sin private sti til en i filmen påstået aftengudstjeneste. Blot var hun lidt sur over, at det ikke VAR aften, men vi kunne berolige hende med, at det kunne vi ordne teknisk i lyssætningen.

Hun havde også vænnet sig til Paco i den grad, at hun nådigt gav ham såvel vand som mad. Dog insisterede hun stædigt på, at omtale ham som krapylet!

5. Epilog

Holdet var i Lindknud flere gange, men kun på korte besøg, for at optage Amatørteatrets premiere, Sankt Hans festen og et par andre begivenheder. I klipperummet på Telefilm lå nu mere end 20 timers optagelser, som skulle redigeres ned til 45 min. Den endelige film blev dog 75 min.

Udover de 2 årstider, havde jeg absolut intet at skruer filmen sammen på, men som altid i et klippebord, begynder en film af den karakter at få sit eget liv. Pludseligt kan man se sammenhænge, og langsomt vokser en handling ud af stoffet, der overflødiggør en masse, men som giver andre sekvenser liv.

Det er en meget smuk proces, og den jeg holder mest af ved en films tilblivelse. Min arbejdsform, kan sammenlignes med maleren, der tager sine skitser i naturen, for at male sit værk i atelieret. Min gamle læremester, Danmarks bedste filmklipper (ved siden af Jøgen Roos), filminstruktøren Anker kom til, både for at give gode råd, men også for at forfatte de mere historiske indslag og endelig for at indtale filmens speak. Vi blev hurtigt enige om, at stikordet for indtalingen skulle være "kærlig ironi".

Næste fase var at lægge musik på, og Telefilms faste huskomponist, Fritz Pedersen, blev tilkaldt. Det var nu ikke så megen musik, der skulle på, men vi kunne ikke dy os, da vi så billederne fra Leos jagttur, for at lægge *Hi Ho* på. Så var linien lagt, og resten af musikken blev fra Højskolesangbogen, "Gør døren høj gør porten vid" på pastoren, "Natten er så stille" på den larmende Husholdningsforenings aftenkaffeslabberasskovtur, selvfølgelig "Der er et yndigt land" på Stinne, der får fortjenstmedaljen. Og så var det indlysende, at starte filmen med "Venner, se på Danmarks kort, se til aldrig I det glemmer, til hver plet har fået stemmer" samtidig med at vi viser Lindknud i et luftbillede...

Så til London, hvor laboratoriearbejdet blev lavet, og en dag stod man der med en ny film, igen, og med den traumatiske tomhed, der sniger sig ind på een, når man er helt færdig.

Med det var den altså, opus nr. 57, og tilbage var kun at vise filmen til de gode borgere i Lindknud. De tog det pænt!

LANDSBYEN

A F A N K E R

Vi kender det så godt, hvad enten vi er på cykel, i bil eller bus eller med toget: Dér fremme i landskabet øjner vi et hvidkalket kirketårn og siger til os selv eller hinanden: Se, der er en landsby!

I de nationale sange berømmer vi de brede bøge, den salte Østerstrand, de bugtede bakker og de frodige dale; og det er godt nok dét Danmark, vi kender; men vi kan måske enes om, at det mest danske af alt er det vide landskab med markernes tavl og dér ude: Kirketårnet, som fanger vort øje; dét kender vi; her har vi hjemme.

Trods fortroligheden og de søde ord må vi ikke tro, at de landsbyer, vi kender eller besøger i dag, har særlig meget med egentlige landsbyer at gøre. Bevares, kirken er der og måske kroen, men de huse som udgør vore dages landsbyer, har intet med landbrug at gøre. Der kan være et par af dem, som er gode bindingsværkshuse fra 1700-tallet, og så er de måske fredede, men ellers er det beboelseshuse fra 1800-tallet eller vort eget århundrede, og de mennesker, der bor i dem, arbejder oftest i den nærmeste købstad og er kun hjemme om aftenen og i weekend'erne, hvis de da ikke er pensionister og bare skal passe katten og pelargonierne i vindueskarmen. Og det er helt karakteristisk, at disse huse - hvis de er ældre end 1930 - har fået udseendet ødelagt, fordi de oprindelige sprosse- eller dannebrogsvinduer er skiftet ud med store énrudede termovinduer; hus efter hus er skæmmet af disse dumme ruder, der glør vidløst ud på verdenen. Og der er ingen stråtage at se, knap nok tegltage, de fleste huse er tækket med bølgeeternit eller andet billigt og "praktisk" materiale. Husenes medfødte skønhed er spoleret ved dovne og hensynsløse indgreb, som dræber deres personlighed og gør dem invalide at se på.

Peter Tarp . Automekaniker

En væsentlig del af forklaringen på denne ufølsomhed er, at vor tids mennesker alle er urbaniserede: Alle skal bo og leve og te sig som bymennesker. En væsentlig del af skylden for denne påtvungne ensartethed er tv og formiddagsbladene, men det helt store ansvar er erhvervslivets; dét banker os på plads som supermarkeds-forbrugere, - entydigt som materialister; det at være menneske, må vi selv finde ud af. Hvis vi derfor i landsbyen ser udtryk for nogen slags individualistisk udtryksvilje, er det i form af en plasticstork på græsplænen eller et stort vognhjul hængt op på en husmur; og sådan noget pjat bliver kun realiseret, fordi bebo-

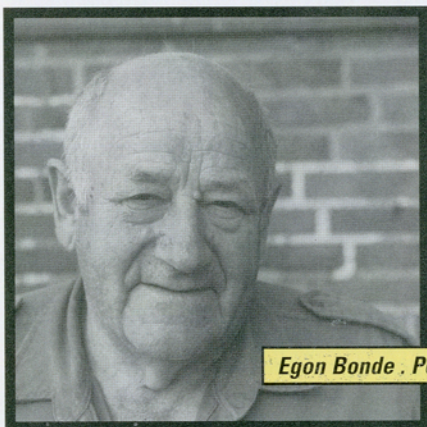
erne er forudsætningsløse: Farmand er noget på et revisionskontor inde i byen, og Mor er måske kassedame i Brugsen derinde, men de tror, at de udtrykker sig som landsbyfolk. Det er synd for dem, og det er synd for os alle sammen. Vi er ikke gode til at styre mødet mellem traditioner og udvikling. Vi er dels lidt sentimentale og dels blåøjet begejstrede for alt nyt. Hvem tør sige noget ufordelagtigt om udviklingen? Det er nok på sin plads at understrege, at udviklingen ikke nødvendigvis er det samme som fremskridt.

Det er ikke disse linjers hensigt at favorisere fortiden og underkende nutiden; meningen er, at gøre nogenlunde rede for begrebet landsby. Derfor er det på sin plads, at give en forklaring på, hvorfor landsbyerne i dag mest af alt ligner idylliserede sovebyer.

I det sene 1700-tal gennemførtes de såkaldte landbrugsreformer: Kongen bød, stavnsbåndet løstes, og en generel udflytning blev dekretet. Dét, der skulle flyttes ud, var dét som i århundredreder havde været landsbyernes hovedbestanddel: Gårdene.

En landsby havde bestået af få eller flere hele gårde med stalde og lade og lo og så videre - og dertil selvfølgelig kirken, kroen, smedjen og nogle småhuse beboede af arbejdere, som ikke lejede anden jord end deres køkkenhaver. Uden om landsbyen lå så alle dens marker og overdrev og fælleder. Dét, som udflytningsreformen krævede, var, at gårdejerne flyttede deres bygninger ud på udpegede steder i landsbyens arealer, at jorden omfordeltes, og at den enkelte nu fik samlet sin jord omkring det ny bosted - i modsætning til før, da en enkelt bonde kunne have sine marker spredt på mange lokaliteter, fordi den ældgamle fordeling havde taget hensyn til, hvor man bedst dyrkede brødkorn, hvor foderafgrøderne groede bedst, og hvilke engdrag der kunne være

fælles græsninger for alles kreaturer. Nu blev det hele omfordelt efter rationalistisk mønster, og den enkelte gårdmand fik at vide, at fra nu af lå hans tilliggende dér oppe mod nord-vest: Om han værsgo ville besørge sine bygninger, sin familie og sin besætning did bort, thi dér skulle de leve og avle fremover. Og det var en ordre! Bønderne skilte deres bindingsværkshuse ad og kørte did bort, hvor de så havde at genopføre hele molevitten igen.

Egon Bonde . Pensionist

Tilbage i den nu lemlæstede landsby var kun kirken, kroen og så de der landarbejderhuse, hvilket sammen med senere tilkomne bygninger blev til dén landlige soveby, som vi i dag kalder en landsby.

Næsten alle forskere - arkæologer, etnografer, geologer og sådanne fagfolk, hvis udsagn vi

tør stole på - omtaler og præciserer i tid den neolitiske revolution. Det lyder svært, men neo betyder ny, alt med lito betyder sten, og neolitikum er den videnskabelige term for det, vi på jævnt dansk kalder yngre stenalder. Ja, nu er vi langt tilbage i tiden, men det er ulejligheden værd, thi den der revolution er skellet mellem ældre og yngre stenalder og markerer overgangen fra jæger-samlerkultur til landbrugskultur. Egentlig er det sprogligt en overdrivelse at tale om revolution i den sammenhæng. I vor forestilling er revolutioner noget relativt kortvarigt; så det ville være mere forståeligt at tale om en evolution, som betyder udvikling. Når man alligevel siger revolution, er det fordi omvæltningen var yderst konsekvent og altafgørende, selvom den stod på i måske tusind år - hurtigere eller langsommere, afhængig af, hvor i verden den foregik.

Dét, forskerne er enige om, er, at den iværksattes 9-10.000 år før Kristi fødsel - og det er egentlig forbløffende kort tid siden, når vi går ud fra, at det vi forstår ved det færdigt udviklede menneske, homo sapiens (det tænkende menneske), tog form for mellem 10 og 15 millioner år siden. Set i det perspektiv bliver den neolitiske revolution for bare 11-12.000 år siden meget nærværende - næsten nutidig, for dén som har rummelighed i sindet.

Disse jæger-stenalder folk levede ved kysterne, langs havene, langs fjordene og ved indsøers bredder, thi resten af landet var dækket af skov - når lige undtages klit-, hede- og moseområder. Kystlivet gjorde dem til lige så meget fiskere som jægere, og de har spist enorme mængder af saltvands- og ferskvandsfisk, muslinger, østers og skaldyr. I skovene jagede de dyr og fugle, og dét, som benævner dem samlere, var deres - måske mest kvindernes - flid med at sanke nødder, bær og frugter og at grave spiselige rødder og jordknolde op. Deres "arbejde" bestod mest i at skaffe mad. Og de havde gode redskaber, forarbejdet i flint: pile- og spydspidser, dolke, skraber og økser. De var højt kultiverede: Havde det fornødne sprog, de sang og spillede musik, de fremstillede god billedkunst: Figurer i ben og hvaltand og rav - altid billeder af deres foretrukne byttedyr (tænk bare på de sydfranske hulemalerier), og de mestrede at lave ild selv. Det er dem, der har opfundet den varme mad. Men de levede under midlertidige vilkår, fordi de - afhængigt af årstiderne og byttedyrenes vandringer - hele tiden måtte flytte på sig. Derfor levede de på lejrfoed: Sommer-, efterårs- og vinterlejre var deres mobile skæbne. Vi kender den dag i dag folk, som lever på dette jæger-kulturtrin: Grønlandere, når de foretrækker at leve som fangere, visse indianerstammer i Sydamerika og på Borneo, og vore egne kystfiskere kan med rimelighed betragtes som deres vitterlige efterkommere. Og disse folk er jo uforandret værdige mennesker; de var - og er - mennesker på præcis samme måde, som vi er det. Forskellen er kun betinget af teknologi og de deraf forskellige vilkår og traditioner.

Den neolitiske revolution har sandsynligvis sit udspring i kvindernes samlervirksomhed; de samlede jo også frø af alle mulige græsser, og ved nogen slags tilfældighed har de erfaret, at et frø tabt på og trampet ned i jorden, på mirakuløs vis spirede, groede og satte nye frø. De har sikkert måtte eksperimentere en hel del, men de endte med at have en sikker viden om dette vækstunder. Og så udnyttede de det: Anlagde små græshaver, passede og plejede dem, luge-

de og vandede, og deres flid belønnedes med en høst af velsmagende og mættende frø - dét, vi i dag kalder korn. Kan hænde, at mandfolkene har grinet lidt hånligt overbærende af det der kolonihavebrug, men dé fik jo også grød at æde, og - da kvinderne havde opfundet gruttekværnen og derfor kunne male kornet til mel - kom der jo også brød på menuen! Og de kløgtigste mandfolk begreb den enkle matematik: At lægge ét frø i jorden, ét frø som, når det havde spiret og væksten var moden, blev til ti eller tolv eller endnu flere frø; det var overskud! Det var profit! Men det ville kun gi' pote, hvis det blev praktiseret i stor målestok. Og med den tanke var ideen om egentligt agerbrug født.

Det begyndte at tage rigtig form i Vest-Asien, i toflods-rigerne omkring Tigris og Eufrat, bredte sig til Mellemøsten og Egypten og endelig til Europa. Hvis vi bliver ved danske forhold, blev neolitikum aktuel omkring 3-4.000 f.Kr., og det mest synlige udtryk for den ny kultur var rydningen af skov. Nu må vi endelig ikke tro, at så store entrepriser er noget, man får fra hånden fra mandag morgen til fredag eftermiddag; det tager lang tid at fælde et stort nok skovområde, men de havde gode økser til det. Den fældede skov skulle rømmes for godt bygningstømmer (det er en god idé at opfinde hjulet, når man skal transportere store mængder og skal gøre det utallige gange). Så blev det ryddede område brændt af; arkæologerne taler om "svedje-brug" (at svide skoven af). Så skulle området ryddes for trærodde og sten (danske bønder har slæbt sten bort fra deres marker i 5-6.000 år - og gør det stadig). Himmel, hvor har de slidt! Og forudsætningen for så at kunne "berede" jorden er, at nogen har opfundet ploven. Det havde nogen: En træplov af simpel form, en tvejet trægren som huggedes til, så det korte "skær" kunne løsne jorden, og en lang trækstang, som man spændte en stud foran (hvilket forudsætter, at man allerede har gjort oxen til et tamdyr). Så først kunne man så - og dernæst vente på regn og sol og gudernes gunst. Det kræver hårdt arbejde, tålmod og en god portion fatalisme at være agerbruger. Hvis så alt lykkedes, kom der korn op - og lige så meget ukrudt; marker skal renses og vedligeholdes med stor ildhu og utrættelighed. Men tilstrækkelig mange af de tidligste jorbrugsforsøg må jo have givet så gunstige resultater, at folk fandt, at det var den givtigste måde at overleve på.

Nu er der et par vilkår ved disse tidlige landbrug, vi skal forstå. For at kunne pleje og passe sine marker, er man nødt til at bo ved dem (på dansk siger vi bonde, fordi han er boende - i modsætning til jægeren, som var evigt omflakkende). Når man også har tamdyr, må man have græsninger til dem i nærheden, og man må bygge stalde ved gården. Man hegner sine agre ind, så kvæget ikke vader ind og æder af kornet. Der er nok at se til, og det er ikke for ingenting, at man taler om sine marker og dyr og hegn. Der er nemlig opstået endnu et vilkår, som må være afhængigt af bofastheden, og som jægerkulturen ikke kendte, fordi dens mennesker uforandret følte sig som medlemmer af den hele natur: Sine marker udtrykker det faktum, at den private ejendomsret er blevet en realitet.

Det, der sker i hovedet på de tidligste bønder, er jo, at de - hvad enten det er dem helt bevidst eller ej - beslutter ikke længere at leve i naturen, men at ville betvinge den. Det er et skred i både livs- og verdensanskuelse; det er en omstilling fra medlemskab af og fællesskab med

andre levende væsener til en overbevisning om, at mennesket - og det alene - er privilegeret, måske udvalgt til at mestre hele den omgivende verden - og egentlig kommer hovmodet kun af den teknologiske overlegenhed, der ligger i at kunne gøre ild, at have opfundet hjulet og ploven, at have tæmnet en række dyr og at have udviklet vand- og vindmøller (som i dag omtales som "alternativ energi", skønt det er den naturligste og renligste). Dét får vore forfædre - og os selv - til at tro på den menneskelige ret til Jordens ressourcer - tilmed i ly af ejendomsretten.

Måske er det på sin plads her at antyde, at vore beretninger om Edens Have sandsynligvis er en urgammel erindring om det uskyldige liv som jægere, fiskere og samlere - og at "uddrivelsen" egentlig er beslutningen om at blive landbrugere: I dit ansigts sved skal du arbejde for føden.

Endnu et vigtigt forhold for forståelsen: De bofaste bønder er forudsætningen for civilisation. Jæger-samlere var godt nok kultiverede, men de var ikke civiliserede. Ordet civilisation kommer af det latinske *civis*, der betyder borger. Med andre ord: Vi er ikke civiliserede, før vi ved, hvor vi selv og de andre bor. Det er først og fremmest bofastheden, der forudsætter det, vi forstår ved civilisation. Bofastheden er nødvendig for dannelsen af egentlige byer med handel, søfart, specialiserede håndværkere, kunstnere, digtere, filosoffer og videnskabsmænd - alt sammen civiliserede foretag, som er betinget af, at nogen (nemlig bønderne i landsbyerne) fremstiller alt det, som de andre så er fri for at være optaget af: Den daglige føde. Det er civilisationens samfundstruktur.

Og den der landsby - som er grundlaget for alt det andet - og hvis struktur og mening er skitseret ovenfor, fik den struktur og mening, fordi de nævnte entrepriser kun kunne realiseres af mange, i enighed og fællesskab. Når de derfor samlede gårdene i landsbyer, opnåede de fællesskabets tryghed.

Skønt bønderne enkeltvis var sig meget bevidst som selvejere, var de uforandret afhængige af og instillede på det uundværlige fællesskab. Selv om landsbyen havde ti eller tolv gårdejere, kunne den måske nøjes med to eller tre plove, som så gik på omgang efter et enigt mønster; og hvis terrænet var kuperet, og der skulle fire stude foran ploven, behøvede ikke hver af dem at have fire trækdyr. Man lånte af og til hinanden og gav hinanden de nødvendige håndsrækninger. Siden kunne så den enkelte, alene, tilså sine marker.

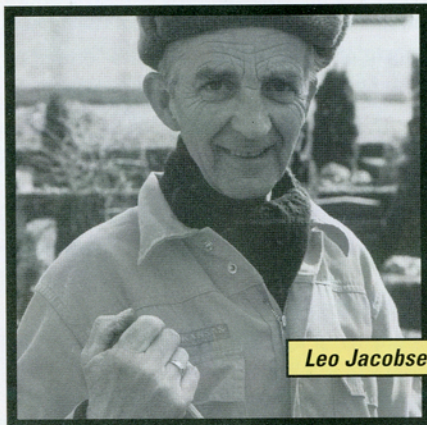
Vi kan ikke slå op i en turistbrochure og se, hvor vi kan tage hen for at se en landsby fra den

Ester Nielsen . Økonoma

Yngre stenalder - eller fra bronze- eller jernalder (al den stund, vore "landsbyer" ligger på tomterne af de oprindelige), og de ældste landbrugsbygninger af kvalitet - fra 15-1600-tallet - må

Leo Jacobsen . Kirkegårdsgraver

vi finde på frilandsmuseerne. Og der er så få landsbyer, der undgik udflytningen, at her kun skal nævnes Nordby på Samsø og Viby på Nordøst-Fyn; men læg mærke til at de to navne ender på -by, og det er i den ældgamle betydning landsby. Til gengæld er alle Danmarks landskaber beriget med den slags oldtidsminder som er grave: Rund- og langdysser, jættestuer og monumentale gravhøje. Og hvis nogen er yderligere interesseret, er det anbefalelsesværdigt at droppe bare én eller to af superligakampene, at lette rumpen fra lædersofaen og i stedet gå på et af vore fremragende forhistoriske museer, som

vrimler med værktøj, pottemagerarbejde, husgeråd, kultgenstande og vidunderligt kunsthåndværk fra både sten-, bronze-, jern- og middelalder - alt sammen detaljer der siger noget væsentligt om livet og arbejdet i landsbyen. Dén er jo ikke kun husene.

Når vi nu har forstået, at den neolitiske revolution drejede sig om skiftet til landbrug, bofaste bønder og landsbyens opkomst, er det ikke mindre nødvendigt at forstå, at det var udflytningerne for godt tohundrede år siden, der rettede dødsstødet mod landsbyen som kulturel enhed og mod bøndernes ældgamle fællesskab. Men da det aldrig er taberne, der skriver historien, ved vi intet om, hvad de første par generationer af udflyttere følte ved reformerne. Men det er ikke svært at forestille sig, at manden og konen og ungerne ofte har stået i den ny gadeport og kigget længselsfuldt ind mod det nu så fjerne kirketårn. Der er blevet grædt mange tårer.

Det endte som bekendt med, at reformmagerne fik ret, thi hvad skal en bonde stille op, når han ikke har en nabo at spørge til råds eller give en håndsrækning? Han kan ikke finde på stort andet end at pukke. Og hvad havde ikke de fremsynede sagt: Avlsvilkårene øgedes og dermed bondens selvtilid. Udflytterne oplevede altså en mærkbar højnelse af vilkårene - materielt; men i sindet blev de kan hænde fattigere.

LANDSBYEN OG DE MODERNE TIDER

A F H A N S J Ø R G E N L L A R S E N

Landsbyen - et parcelhuskvarter

En landsby må vel være en by på landet. Men det er ikke nok til at forklare, hvad en landsby er. Siden begyndelsen af 1970'erne har mange mennesker i landsbyerne kæmpet for landsbyens overlevelse. Tilsyneladende med held, da alle de landsbyer, der var dengang, da man begyndte at tale højt om landsbyernes krise, jo stadig eksisterer. Kører man gennem landet vil man ikke se døde landsbyer af den slags, som man vil kunne finde i USA, hvor en udvikling pludselig stoppede, en by forsvandt og kun de helt eller delvis sammenfaldne huse fortæller om det liv, der blev levet her engang. Den slags landsbykrise har vi ikke i Danmark. Ude på landet kan man finde enkelte opgivne huse, der er styrtet sammen, men i landsbyerne? Nej! Tilsyneladende klarer de sig - husene er beboede og sat i stand.

Men én ting vil man mangle i de allerfleste landsbyer om dagen - liv. Der er ingen skolebørn på vej til eller fra skole. Der er ingen pensionister på vej hen til Brugsen om formiddagen. Der kommer ingen lyde fra mejeriet eller fra smeden. Byen vil synes livløs, men de velholdte huse røber, at der på visse tidspunkter må være liv, og sidst på eftermiddagen er der også liv. Forfatteren Knud Sørensen, der i mange år i sit forfatterskab og sin digtning har beskrevet landdistrikternes ændrede vilkår i det moderne samfund, fortæller i digtet "Tøving i dag" om netop den situation og i sidste strofe skriver han:

Og det blir aften. Nu sker der noget i Tøving. Der er nogen der vender hjem. Støberiarbejderen vender hjem fra støberiet, murerhåndlangeren vender hjem fra byggepladsen, tankvognschaufføren har stillet tankvognen fra sig og kommer hjem i sin folkevogn. Sygeplejersken kommer hjem fra sygehuset og bankeleven kommer hjem fra banken, de kommer, alle kommer de gennem det tiltagende mørke, fra møbelfabrikken, fra byens forretninger, fra byens kontorer, nu kommer de hjem til de stille gårdspladser til de tomme lader og stalde, nu går de ind i de tomme stuehuse, de tænder lys, de laver mad, de spiser, de vasker op, og for den der om aftenen kører igennem Tøving er alting som det skal være. Der er lys ved gavlene. Der er lys i stuerne. Gennem vinduerne ser man folk ved kaffeborde,

ved kortspillet eller ved fjernsynet. Man ser et lektielæsende barn, en bøjet ryg foran en væv, en avis svævende mellem to hænder, først nu først nu er alting, som man forventer det. Om natten bor der mennesker i Tøving.

Om natten ser landsbyen altså ud, som den skal. Eller gør den ?

Efter min mening er det ikke nok, at der er liv om aftenen i landsbyen. For hvis det er nok, så behøver man tilsyneladende ikke at bekymre sig for landsbyernes overlevelse, så har de klarret skærene. Men som alle ved, er det ikke nok, ikke for landsbyfolket. For den landsby, som jeg lige har givet et billede af, ligner ikke længere det jeg forstår ved en rigtig landsby. Den ligner et almindelig forstadskvarter, der jo heller ikke er befolket om dagen, og hvor der hverken er skoler eller arbejdspladser lige i nærheden, men hvor tavsheden hersker det meste af dagen, arbejdsdagen ihvertfald. Men ofte også om lørdagen og søndagen med, hvor beboerne er væk på indkøb eller for at dyrke sport eller andre fritidsaktiviteter. Pænt og nydeligt alt sammen, men ikke det jeg vil kalde en landsby heller.

Truslen mod landsbyerne er netop, at de med rasende fart her i 80'erne og 90'erne er blevet forvandlet til noget der kraftigt ligner parcelhuskvarterer i de større byer, dog med den forskel, at der ikke er langt ud til det åbne land. De moderne landsbyer kan byde på store grunde og frisk luft og udsigten over det åbne land, men større forskel vil der ofte ikke være på den moderne landsby og så det moderne parcelhuskvarter.

Begge områder har dels dagens tomhed tilfælles, dels vil der ofte også være en stor afstand til skole, indkøbscenter og arbejdspladser både i landsbyen og i parcelhuskvarteret. Landsbyens handicap er dog, at der ofte kræves en bil for at nå frem til skole, butik og arbejde, da afstanden som regel er noget større til de nævnte steder, og da der sjældent er et videre velfungerende offentligt transportsystem til og fra landsbyerne, bortset lige fra skolebusserne.

Men vi, der har arbejdet for at sikre landsbyens overlevelse i det moderne samfund har ikke gjort det, bare fordi de nu ligger så kønt derude på landet og iøvrigt lignede byernes parcelhuskvarterer, men fordi landsbyen indtil netop 1970'erne og 1980'erne var noget specielt i forhold til de bysamfund, der voksede eksplosivt i den periode - parcelhusområderne. Vi er ved at tabe kampen for den specielle landsbykultur, må vi nok indrømme. Sådan som min indledende beskrivelse viste det. Alligevel fortsætter kampen, selvom det nu synes at stå klart, at der er tale om bagtropsfægtninger for en hastigt retirerende kultur.

Lindknud og Landsbykulturen

Mange reaktioner på Ib Makwarths "Landsbyfilm" registrerer med forbavselse og lidt misundelse, at i Lindknud sker der sandelig noget. Der er mange slags aktiviteter i gang, folk tager sig af hinanden, kender hinanden, er opmærksomme på hinanden og kan mødes på mange måder og under mange former - kort og godt et menneskeligt fællesskab, hvor man finder

sammen, sådan som man er og ud fra ens egne interesser, men også - og det er det vigtige - også finder sammen bare fordi man bor i Lindknud og derfor vil være sammen med de andre, der bor i Lindknud. Dertil kommer, at filmen giver indtryk af, at Lindknud er en levende landsby i fysisk forstand.

Der er folk på gaden det meste af tiden; alle aldersgrupper bor i byen og kan finde fritidsbeskæftigelse, der passer til ens alderstrin; der er arbejdspladser; der er skole; der er kirke; der er flere dagligvarebutikker og anden service; der er værtshus og ishus, der er ældreomsorg; der er børnehave. Det eneste, der mangler er busser i week-end'en. Alt dette er rigtigt, og dog må jeg lige bemærke af hensyn til alle de misundelige, at billedet af Lindknuds sociale - "kommen hinanden ved"- fællesskab i filmen er blevet noget fortegnet. Det kan jeg sige, da jeg selv bor i byen på 17. år og derfor efterhånden er kommet tæt på byens liv.

Det er bl.a. sket ved, at det indirekte kommer til at se ud som om, at alle de aktiviteter, der fortæller om, finder sted næsten samtidig og hele tiden. Det passer af gode grunde ikke, men det er jo det indtryk, der nemt skabes utilsigtet på en film, der gerne vil vise "alt". Hvad værre er, at det som filmen i virkeligheden viser, efter min bedste mening, er de sidste rester af den gamle landsbykultur, som også er ved at forsvinde i Lindknud for at blive erstattet af parcelhuskulturen. For nogle år tilbage var jeg medlem af bestyrelsen for Landsforeningen af landsbysamfund, der arbejder ihærdigt for at sikre landsbykulturen for yderligere forfald og total ødelæggelse. Som bestyrelsesmedlem rejste jeg ofte rundt og holdt foredrag om landsbyen, og om hvorfor den skulle overleve. Dengang brugte jeg ofte netop Lindknud som et billede på en levende landsby, hvor meget af den gamle landsbykultur endnu var intakt. Men i de senere år, er det blevet klart for mig, at også her i Lindknud er landsbykulturen på vej ud, på trods af alle de bestræbelser Borgerforening og andre foreninger og enkeltpersoner har gjort for at sikre den. Så på overfladen og i filmen ser det endnu sådan ud, som om vi har klarret den her i Lindknud i modsætning til så mange andre landsbyer rundt om i landet, men det er et fortegnet billede.

Bertha Nielsen . Pensionist

Så hvad er den landsbykultur, som jeg nu har kredset om et stykke tid, for noget?

Landsbykulturen

Indtil først i 1970'erne har landbrug og landsby været tæt forbundne. Før udskiftningen og udflytningen i slutningen af det 18. århundrede lå gårdene i landsbyen over det meste af lan-

det; en landsby var simpelthen en samling gårde. Op gennem århundrederne er landsbyer opstået, andre er forsvundet enten ganske og helt så kun navnet og en kirke evt. erindrer om dens eksistens, men hovedmassen af befolkningen på landet boede i landsbyen, i et tæt fællesskab. Hvad der lå uden for landsbyen var en anden verden. Livet for de fleste på landet var hovedsagelig det samme som livet i den landsby, de var født ind i, som de voksede op i, og døde i, med enkelte afstikkere ud i den større verden. Landsbyen fik sin egen kultur, sit eget tætte fællesskab, der kunne være trygt, men også var meget snærende for dem, der faldt uden for, var anderledes end flertallet.

Landboreformerne i slutningen af det 18. århundrede ændrede radikalt på dette. Nu flyttedes mange steder gårdene ud og der blev nogle enkelte tilbage i den gamle landsby, eller også blev hovedparten af gårdene i landsbyen og der blev oprettet nye brug ude på landsbyens jorder, så det gamle tætte fællesskab inden for landsbyen blev afløst af et mindre tæt fællesskab, men stadig et fællesskab med en egen kultur - sammenlignet med byerne. I slutningen af det 19. århundrede kom andelsbevægelsen og andelslandsbyen opstod. Landsbyen blev mere og mere til en serviceby for landbruget og til en boligby for de landmænd, der gik på pension. Mejeriet, foderstof, brugsforening, sparekasse/andelskasse kom til i mange landsbyer, forsamlingshuse opførtes, altsammen oprettet af de lokale landmænd selv. Andre servicevirksomheder flyttede til; smede, købmænd, bagere, slagtere, senere vognmænd, elektrikere, mekanikerværksted, o.s.v. Skolen udbyggedes.

Sidst i 1930'erne og 40'erne fik vi den landsby, som for mange står som indbegrebet af landsbyen. Endnu er landsbyens eksistens tæt forbundet med det omgivende opland og dets erhverv. Landbrug og landsby hører stadig tæt sammen. Livet kan stadig leves i sin helhed i landsbyen, man behøver ikke at søge udenbys for at finde arbejde, få en uddannelse, få dækket sit behov for fritidsbeskæftigelse. Landsbyen kan stadig være så godt som hele verden for dens indbyggere. Det skaber en særlig kultur - grundlagt for århundredere siden, ændret med tiden - men stadig noget anderledes end den moderne bykultur.

I store træk levede den tætte forbindelse mellem landbrug og landsby videre op gennem 1950'erne, men i 1970'erne slog de moderne tider også for alvor igennem i Danmarks landsbyer. Bilen, landbrugets faldende økonomiske betydning, stordriften inden for mejerierne, detailhandelen og den offentlige service, udflytningen fra byerne til landet bidrog paradoksal indrekte til alt dette.

Tidligere kom alle varer til landsbyen og dens butikker, men med bilens udbredelse blandt private blev det muligt for alle at opsøge varerne selv. Landbruget beskæftigede færre og færre, sammenlægninger af brug begyndte også at gøre sig gældende, der blev færre mennesker på landet, deres betydning for detailhandelen i området faldt. Samtidig begyndte sammenlægningerne af mejerier at tage fart; det lokale mejeri = det lokale centrum, forsvandt, og det gjorde efterhånden også den lokale foderstof. Nu var landsbyen ikke længere et servicecentrum for landbruget som erhverv, landsbyens betydning for erhvervet svandt ind. Dog holdt mange steder smeden stand og gør det fortsat, selvom også han trues af stordriftens fordele.

I landbrugskredse kunne man beklage mejeriets sammenlægning til et større og stadig fjernere stormejeri, men økonomien talte sit klare og entydige sprog, så det var der ikke noget at gøre ved. Noget anderledes forholdt det sig med butikslukningerne. Selvom beboerne delvis selv var skyld i dem, var truslen om lukningen af byens sidste dagligvarebutik ofte noget, der kunne få beboerne til at blive aktive. Kampen viste sig ofte at være håbløs. De økonomiske love, man var oppe imod, var så stærke, at ikke engang de allerbedste viljer kunne sætte dem ud af kraft. Folks indkøbsvaner bestemmes meget af prisen. Mange, mange landsbyer står i dag uden en dagligvarebutik, men da de fleste erhvervsaktive i landsbyen arbejder uden for dens grænser, er fraværet af en dagligvarebutik ikke det store problem for dem, da de alligevel kan handle på vej til og fra arbejde. Det er derimod et stort problem for pensionister og folk, der ikke har egen bil. Der er endda folk, som arbejder med de ældres vilkår, der har udtalt, at en landsby uden en dagligvarebutik er en død landsby i deres øjne og altså ikke et sted, som man kan anbefale ældre uden egen transportmulighed at blive boende i. Fraværet af den lokale nærbutik var og er derfor et af de store problemer for landsbyen, hvis den fortsat vil se sig selv som en levende landsby. Men det påvirker ikke butiksdøden, der stadig lukker nærbutikker, medens nye centre skyder op nær de store byer og tiltrækker kunder fra et stadig større opland. Kunderne lader sig lokke til skade for deres egen nærbutik!

Skolelukninger eller blot antydningen af en trussel om en skolelukning var et lige så sikkert startskud til voldsomme protester som truslen om en lukning af Brugsen eller lignende, da fraværet af en skole af de allerfleste landsbyer vil blive betragtet som en lige så stor katastrofe som lukningen af den sidste nærbutik. Mange skoler blev trods det lukket, nogle steder endda med forældrenes billigelse, skal det dog lige siges. Selv en skole kan blive for lille. Nu er billedet heldigvis blevet stabiliseret blandt andet på grund af det stigende børnetal og af at der igen flytter mange yngre familier ud på landet og til landsbyerne. Skolelukninger havde dog den utilsigtede positive bivirkning, at der mange steder blev oprettet friskoler i de gamle lokaler. Friskoler, der blev grundlagt af beboerne selv og drevet med megen opfindsomhed i tæt samklang med forældrene. For én gangs skyld en indsats, der kan minde lidt om den store indsats, der blev gjort dengang i forrige århundrede, da andelslandsbyen blev grundlagt.

Niels Kristensen . Grillejer

Samtidig med denne udvikling oplever man i de sidste 10 - 15 år en stadig større udflytning til landdistrikter fra byerne. Hvordan kan det så være, at landsbykulturen er i dyb krise, når man samtidig oplever en foryngelseskur af mange landsbyer. Tilflytterne er ikke altid flyttet ud på landet for at indtræde i et landsbyfællesskab på godt og ondt. For en del år siden lavede Planstyrelsen en undersøgelse af tilflytternes motiver for at flytte på landet. Ganske mange

svarede, at de flyttede ud fra byen for at slippe for at bo tæt på andre mennesker og for bedre at kunne få lov til at passe sig selv. Så med de mange nye indvandrere til landdistrikterne kommer ikke nødvendigvis udelukkende nye medlemmer af landsbykulturen. Tværtimod endda! Dertil kommer, at de allerfleste, der i dag flytter ud i landdistrikterne, ikke er beskæftiget i landsbyen eller dens nærmeste opland, men ofte arbejder langt væk fra hjemadressen og derfor ikke har det naturlige forhold til landsbykulturen, som tidligere tiders bønder havde. Tilflytteren vil derfor ikke nødvendigvis betragte landsbykulturen, som noget der vedrører ham/hende. Dens forpligtelser - deltagelse i det fælles -, dens kontrol - accept af lokale normer på trods af egne modstridende interesser - og dens "nysgerrighed" - vi skal vide meget om hinanden - vil ofte af den udflyttede bybo blive anset for at være alt for store og alt for snærende krav at skulle indordne sig under. Dertil kommer, at tilflytteren ofte har sine netværk liggende andre steder og derfor ikke har behov for det lokale netværk i landsbyen for at få tilfredsstillet sine sociale behov.

Landsbyen og fremtiden

Landsbykulturen har altså store problemer i dag, fordi dens gamle form ikke passer til det liv, der leves i landsbyerne og på landet i dag. Dengang for en 25 til 30 år siden, var der tale om

Jens Nielsen . Elektriker

en enhedskultur, skabt af en fælles erhvervs-mæssig baggrund og afhængighed. Den enhedstilstand er væk i dag, derfor bliver de moderne landsbyer til kopier af parcelhusområderne og derfor vil det være vanskeligt at redde landsbyerne som landsbyer. Det vil være næsten lige så vanskeligt som at skrue tiden tilbage. Denne foreløbige konklusion er temmelig ny for mig. Da jeg sad i Landsforeningen af Landsbysamfunds bestyrelse fra 1981 til 1988, var det en anden kon-

klusion, jeg søgte at udbrede nemlig, at landsbyerne skulle sikres som levende samfund af hensyn til blandt andet den særlige landsbykultur. De

seneste års udvikling i blandt andet Lindknud, har gjort mig mere pessimistisk anlagt. Jeg ser ikke mange chancer for, at den særlige landsbykultur skulle kunne overleve som en livskraftig kultur. Det fører så det næste spørgsmål med sig: var da hele arbejdet med landsbysagen spildt og er landsbysagen død og borte ?

Både og! Den særlige landsbykultur kan ikke genskabes med mindre de sociale og økonomiske vilkår for de, der bor i landsbyen igen bliver ensartede, forstået på den måde, at hovedparten af indbyggerne vil have rod i og beskæftigelse med samme erhverv. Den situation opstår nok ikke foreløbigt. Vi skal vel ret beset heller ikke ønske den gør det, da bagsiden af lands-

bykulturen - nemlig det lidt stillestående, vanskeligheden ved at være anderledes på den ene side og på den anden side, at man skulle kende sin plads, hvis man skulle begå sig i den kultur - heller ikke virker så tillokkende på det moderne menneske.

Men der var alligevel nogle kvaliteter i den gamle kultur: først og fremmest det sociale netværk. Vi møder rester af den i dag både på land og i by i de fællesskaber, der kan opstå i nabolag langs en vej eller i en gade. Fællesskaber, der kan være brede og i sig bære stærke minder om det gamle landsbyfællesskab. Man følger med i naboernes liv og man kigger ind hos hinanden og hjælper hinanden ved sygdom og død, men som også kan være overfladiske og indskrænker sig til en gadefest om året, eller at man låner hos hinanden men ikke mere. Endelig er der mange kvarterer og områder på landet og i landsbyerne, hvor de slet ikke findes, og hvor det gamle landsbyfællesskab kan stå for mange som en skøn drøm, nogle gerne så blive til virkelighed igen, andre ikke.

Målet må være at tage det bedste fra landsbykulturen og søge at få det etableret uden at de bagsider, som vi i dag finder betænkelige, følger med. Da vi ikke i dag kan genskabe det fællesskab omkring erhvervet, som prægede fortidens landsbyer, men må acceptere og også hilse med glæde den variation i befolkningssammensætningen, der er fremvokset gennem de senere år, så længe den ikke medfører alvorlige ubalancer, så må vi finde andre midler til at genskabe dele af det sociale fællesskab fra det gamle samfund. Den genskabelse skal ikke bare finde sted i landsbyerne, men vil sandelig også være nødvendig at få gennemført i byerne, hvor rodløshed, ensomhed og utryghed bliver et voksende problem.

Vi skal simpelthen genskabe små levende samfund. Vi skal væk fra kassetanken i planlægningen. Det moderne samfund er præget af, at vi bor et sted, arbejder et andet sted, dyrker vores fritidsinteresser et tredje sted, foretager vore indkøb et fjerde og uddanner os et femte sted og bliver gamle et sjette sted. Sammenhængen i livet og i dagliglivet forsvinder og erstattes af rodløshed og usikkerhed og manglende kendskab til dine medmenneskers vilkår.

På land og i by skal vi så langt det overhovedet er muligt arbejde i retning af genskabe den gamle landsbys fysiske udseende, forstået på den måde, at der inden for et begrænset område i by og på land på omkring 1000 mennesker skal være privat og offentlig service, uddannelsesmuligheder, arbejdspladser, fritidsmuligheder. Det vil for de fleste lyde som en naiv løsning, for tænk på den vej samfundskonkurrencen har bevæget sig inden for de sidste 30 år. Det er kun stordrift, der betaler sig, små enheder er blevet udkonkurreret, og det er håbløst at forestille sig en tilbagevenden til den lille købmand, skole, værksted, kommunekontor rundt om hjørnet. Jeg forestiller mig heller ikke, at det er sådan noget, der lige kan lade sig gøre, men noget der langsomt burde indarbejdes i den offentlige planlægning, så nye kvarterer ikke anlægges ud fra den gamle "kasse"tankegang, og så de rigtige landsbyer - dem på landet - ikke mister mere end de allerede har tabt.

Andre tænker også disse her tanker. For nogle år siden foreslog Det kriminalpræventive Råd

netop at genoprette landsbyerne (de brugte ikke det ord, men det var det, de egentlig foreslog) i de større byers parcelhuskvarterer som et middel mod småkriminalitet og hærværk, og det skulle ske ved at de store parcelhuskvarterer tydeligt skulle opdeles i mindre områder, og arbejdspladser og servicefunktioner skulle flyttes ud i disse områder. Målet skulle være at højne ansvarfølelsen lokalt over for andre folks ejendom.

Så landsbymodellen har en fremtid for sig. Den skal bruges som et planlægningsværktøj, der - hvis de lokale ellers vil være med på ideen - vil kunne give grobund for et større fællesskab i positiv forstand, skabe overskuelighed og sammenhæng i livet og i dagliglivet. Det kan vi lære af landsbyerne og derfor skal de "rigtige" landsbyer sikres mod uddøen, for de er mest true, og derfor skal film som Lindknud filmen vises og ses af så mange som muligt. Den viser både de sidste rester af det gamle landsbysamfund, men viser også hvilke muligheder landsbytanken rummer i sig for hele samfundet ■

Om skribenterne

Anker er en legende i dansk film som instruktør og filmklipper. En generation af danske filmklippere betragter Anker som inspirator og lærer. Har som instruktør lavet en række kort- og dokumentarfilm. Af spillefilm er den væsentligste hans filmatisering Johannes V. Jensens *Guðrun*. Har senest arbejdet som teknisk instruktør og klipper på DRs store serie om det danske socialdemokrati *Nu dages det*.

Hans Jørgen Larsen er adjunkt ved VUC Vejen. Formand for Lindknuds Borgerforening 1986-92. Formand for Landsforeningen af Landsbysamfund 1981-88. Forfatter til adskillige lokalhistoriske artikler og teaterstykker.

Ib Makwarth er uddannet i spillefilmbranchen. Debuterede som dokumentarfilminstruktør i 1971 med filmen *Haiti 1971 Papa Doc er død. Baby Doc lever*. Har siden lavet mere en 55 kort- og dokumentarfilm fra hele verden og i mange sociale miljøer i Danmark.

